

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ОСВІТНІ ПРОГРАМИ: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА СПЕЦИФІКА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ

*Сергій Задворний,
доцент кафедри географії України і туризму*

Здійснення провадження освітньої діяльності за міждисциплінарними освітніми програмами – це сучасна європейська та світова практика підготовки майбутніх фахівців. Запровадження таких освітніх програм є надзвичайно актуальним та своєчасним, адже це створює додаткові переваги випускників закладів вищої освіти на теперішньому динамічному та багатогранному ринку праці. Багатогалузева спрямованість освітньої послуги університету теж строює позитивний його маркетингово-іміджевий образ. У контексті забезпечення національної економіки України фахівцями із якостями гнучкої адаптації до вимог та потреб суспільства, міждисциплінарні освітні програми є досить необхідними.

Мета публікації – розглянути сучасний стан реалізації міждисциплінарних освітніх програм в Україні та особливості вимог до практичної підготовки майбутніх фахівців в рамках таких програм (на прикладі кейсу із залученням спеціальності 242 Туризм і рекреація).

Проблематика міждисциплінарності, як на теоретичному так і на практичному рівні завжди була пріоритетом в освітній галузі. Тут, зокрема, варто згадати поєднання споріднених спеціальностей у освітньо-педагогічній галузі, гуманітарній, природничій, технічній тощо. Загалом такі підходи мали одну мету – забезпечити професійну успішність випускника.

Новий поштовх звернення до міждисциплінарних освітніх програм був продиктований новим Законом України «Про вищу освіту» [4], де починаючи із 2019 р. вказується на необхідності затвердження вимог до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм. У 2021 р. такі вимоги були затвердженні наказом Міністерства освіти і науки України [4], що створило чіткі умови і бачення перспектив запровадження таких програм. Також у цих вимогах було наведене наступне визначення, що характеризує загальну сутність таких програм, а саме: «Міждисциплінарна освітня (наукова) програма передбачає опанування знання, що знаходиться на межі галузей знань, спеціальностей та/або належить до кількох спеціальностей, які і визначають її предметну область» [4].

Підготовчий етап впровадження міждисциплінарних освітніх програм, а

також розв'язання певних особливостей їх функціонування вилився у наукові вишукування українських дослідників. Так, зарубіжний досвід упровадження міждисциплінарних освітніх програм та можливості його застосування в Україні досліджувала І. Шкура [8]. Також викликам, можливостям та варіантам впровадження моделей міждисциплінарних та міжгалузевих освітніх та освітньо-наукових програм була присвячена міжнародна конференція у м. Одеса (2020 р.) [3].

За даними ЄДЕБО [1] станом на кінець 2023 року у закладах вищої освіти України затверджено 31 міждисциплінарну освітню програму, на 26 із яких відбувається провадження освітньої діяльності, тобто наявний контингент здобувачів освіти. Вони функціонують у 17 закладах вищої освіти 8 регіонів України. Серед цього переліку більшість становлять магістерські освітньо-наукові програми – 22 програми, решта – освітньо-професійні. Також функціонує 2 освітньо-наукові програми підготовки докторів філософії (PhD) у Львівському державному університеті внутрішніх справ.

Загалом на початок грудня цього року на міждисциплінарних освітніх програмах у закладах вищої освіти навчалось 515 здобувачів, серед них – 490 (95%) на магістерських програмах, а на програмах PhD – 25 (5%). Трійку лідерів за популярністю (кількістю здобувачів вищої освіти) серед міждисциплінарних освітніх програм становлять такі: 1) освітньо-наукова програма магістерського рівня «Девелопмент нерухомості» за спеціальностями 075 Маркетинг та 192 Будівництво та цивільна інженерія у Придніпровській державній академії будівництва та архітектури (м. Дніпро) – 83 здобувача; 2) освітньо-наукова програма магістерського рівня «Інженерна екологія і ресурсоощадні технології поліграфії» за спеціальностями 183 Технології захисту навколишнього середовища та 186 Видавництво та поліграфія в Українській академії друкарства (м. Львів) – 73 здобувача; 3) освітньо-наукова програма магістерського рівня «Промислові та крафтові технології для HoReCa в туризмі» за спеціальностями 181 Харчові технології та 242 Туризм і рекреація у Національному університеті харчових технологій (м. Київ) – 51 здобувач [1].

Міждисциплінарні освітні програми, які сьогодні функціонують, представлені різноманітними поєднаннями спеціальностей, як із однієї галузі знань, так і з різних. Особливістю таких програм виступає не лише їх міжгалузевість, але й унікальність та інноваційність. Специфіка міжгалузевих освітньо-наукових та освітньо-професійних міждисциплінарних освітніх програм закладів вищої освіти у розрізі регіонів України наведено у таблиці 1.

**Особливості функціонування міждисциплінарних освітніх програм
закладів вищої освіти у розрізі регіонів України***

№ п/п	Тип освітньої програми, її найменування, освітній ступінь	Код і найменування основної та додаткових спеціальностей	Заклад вищої освіти, де функціонує освітня програма
1	2	3	4
Вінницька область			
1	ОПП «Управління постконфліктними територіями», магістр	073 Менеджмент; 052 Політологія	Донецький національний університет імені Василя Стуса
Дніпропетровська область			
2	ОНП «Девелопмент нерухомості», магістр	075 Маркетинг; 192 Будівництво та цивільна інженерія	Придніпровська державна академія будівництва та архітектури
Донецька область			
3	ОПП «Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література). Психологія», магістр	014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література); 053 Психологія	Горлівський інститут іноземних мов Державного вищого навчального закладу "Донбаський державний педагогічний університет"
Запорізька область			
4	ОНП «Гарденотерапія», магістр	053 Психологія; 206 Садово-паркове господарство	Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
5	ОНП «Соціологія і психологія муніципальної політики», магістр	054 Соціологія; 053 Психологія	
6	ОНП «Управління модернізацією металургії», магістр	073 Менеджмент; 136 Металургія	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ "МЕТІНВЕСТ ПОЛІТЕХНІКА"
Львівська область			
7	ОНП «Майбутнє спадщини: історія, культура, література», магістр	034 Культурологія; 032 Історія та археологія; 035 Філологія	Заклад вищої освіти "Український католицький університет"
8	ОНП «Психологія та менеджмент організації», доктор філософії (PhD)	053 Психологія; 073 Менеджмент	Львівський державний університет внутрішніх справ
9	ОНП «Економічна безпека соціально-економічних систем», доктор філософії (PhD)	073 Менеджмент; 051 Економіка	
10	ОНП «Інженерна екологія	183 Технології захисту	Українська академія

	і ресурсощадні технології поліграфії», магістр	навколишнього середовища; 186 Видавництво та поліграфія	друкарства
Тернопільська область			
11	ОНП «Початкова освіта. Дитяча психологія», магістр	053 Психологія; 013 Початкова освіта	Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
12	ОНП «Аналітика суспільних процесів», магістр	054 Соціологія; 033 Філософія	
13	ОНП «Міжнародний туризм та крос-культурні комунікації», магістр	242 Туризм і рекреація; 035 Філологія	
14	ОПП «Професійна освіта (Цифрові технології). Цифрові технології у соціальній сфері», магістр	015 Професійна освіта (Цифрові технології); 232 Соціальне забезпечення	Західноукраїнський національний університет
Харківська область			
15	ОНП «Образотворче мистецтво та дизайн», магістр	023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація; 022 Дизайн	Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
16	ОНП «Психологічна та соціальна реабілітація», магістр	053 Психологія; 231 Соціальна робота	Національний університет цивільного захисту України
17	ОНП «Інтелектуальні системи кібербезпеки», магістр	113 Прикладна 125 Кібербезпека та захист інформації	Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут"
18	ОНП «Комп'ютерні інформаційні технології цифрової трансформації енергетики», магістр	141 Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка; 123 Комп'ютерна інженерія	
19	ОНП «Стала та відновлювана енергетика: електрична та мікроелектронна інженерія», магістр	141 Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка; 153 Мікро- та наносистемна техніка	
20	ОНП «LEAN - виробництво харчової продукції», магістр	181 Харчові технології; 133 Галузеве машинобудування; 174 Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка	
21	ОНП «LEAN - виробництво харчової продукції», магістр	181 Харчові технології; 133 Галузеве машинобудування; 151 Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології	Національний університет харчових технологій
22	ОНП «Промислові та крафтові технології для	181 Харчові технології; 242 Туризм	

	HoReCa в туризмі», магістр		
23	ОНП «Промислові та крафтові технології для HoReCa в туризмі», магістр	181 Харчові технології; 242 Туризм і рекреація	
24	ОПП «Політика управління містом», магістр	052 Політологія; 073 Менеджмент	Національний університет "Києво-Могилянська академія"
25	ОНП «Біографістика і текстологія», магістр	035 Філологія, українська мова та література; 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа	Київський університет імені Бориса Грінченка
26	ОНП «Фізика інформаційних технологій», магістр	105 Прикладна фізика та наноматеріали; 126 Інформаційні системи та технології	Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Складено автором на основі [1]

Наведений вище спектр поєднань спеціальностей за міждисциплінарними освітніми програмами, вказують на особливі відповідальні підходи до організації практичної підготовки в рамках реалізації таких програм. Тут варто, насамперед опиратися на 2 аспекти: дотримання вимог, зазначених у стандартах вищої освіти; дотримання вимог до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм. Відповідно ключова базисна вимога, яка ставиться до міждисциплінарних освітньо-наукових програм другого (магістерського) та третього (освітньо-наукового) рівнів полягає у тому, що має забезпечуватися формування в здобувачів освіти наступного: спеціальних (фахових) компетентностей, передбачених кожним з таких стандартів, на рівнях, достатніх для реалізації інтегральної компетентності у визначеній предметній області; загальних компетентностей, спільних для стандартів, що визначають її предметну область [4]. Відповідно зазначене вище проектується й на особливості практичної підготовки, змістовної та компетентнісної наповнюваності даних освітніх компонентів.

З огляду на велику кількість спеціальностей, які залучені у міждисциплінарні освітні програми, нами вирішено розглянути кейс стандартів вищої освіти за спеціальністю 242 Туризм і рекреація галузі знань 24 Сфера обслуговування, де теж присутні вимоги до створення таких програм. Окрім того освітні програми за даною спеціальністю є популярні та престижні на ринку освітніх послуг в світі та Україні. Так, зокрема у стандарті магістерського рівня, за згаданою вище спеціальністю, для міждисциплінарних освітньо-наукових програм для зазначення спеціальності 242 Туризм в освітній

кваліфікації необхідно забезпечити опанування здобувачами компетентностей та результатів навчання. Серед результатів навчання зазначаються такі: спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки, критичне осмислення проблем у сфері туризму та рекреації і на межі галузей знань; управляти процесами в суб'єктах індустрії туризму та рекреації на різних ієрархічних рівнях, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів; приймати ефективні рішення у сфері туризму та рекреації щодо розв'язання широкого кола проблем, зокрема безпеки і якості туристичного обслуговування; вільно спілкуватися державною та іноземною мовами усно і письмово для обговорення професійних проблем, презентації результатів досліджень та проєктів у сфері туризму і рекреації [7, с. 9-10]. У свою чергу, у стандарті вищої освіти підготовки докторів філософії зазначається, що для міждисциплінарних освітньо-наукових програм для зазначення спеціальності 242 Туризм і рекреація в освітній кваліфікації необхідно забезпечити набуття здобувачами вищої освіти не менш 50% компетентностей та здобуття ними не менш 50% результатів навчання, визначених цим стандартом, які у сукупності з іншими вимогами освітньої програми забезпечують набуття визначеної ним інтегральної компетентності [6, с. 8].

Із переліченого вище вважаємо, що для повноцінної реалізації міждисциплінарних програм, насамперед освітньо-наукових, в тому числі й за розглянутим кейсом, обов'язковими освітніми компонентами практичної підготовки здобувачів повинні бути такі як «Науково-педагогічна практика (асистентська)» та «Науково-дослідницька практика». Вони повинні включати забезпечення необхідних компетентностей і результатів навчання відповідно до вимог та можуть зазнавати певних варіацій відповідно до рівня освіти. Додатково для формування управлінських компетентностей, корпоративної і організаційної культури можуть бути залучені у освітню програму й освітні компоненти практичної підготовки відповідного спрямування.

Отже, роблячи підсумок варто зазначити, що підготовка майбутніх фахівців за міждисциплінарними освітніми програмами в умовах невизначеності вимагає постійного наукового та методичного вдосконалення і нарощення напрацювань. Загалом, якісна практична підготовка в рамках міждисциплінарної освітньої програми – основа її успішності, ефективності, якості та популярності серед абітурієнтів.

Список використаних джерел:

1. Єдина державна електронна база з питань освіти.
URL: <https://info.edbo.gov.ua/>.

2. Задворний С. І. Формування управлінської компетентності у майбутніх фахівців сфери туризму. Herald pedagogiki. Nauka i praktyka: Warszawa: Wydawca: Sp.z o.o. "Diamond trading tour", 2019. №50. С. 76-78.

3. Моделі міждисциплінарних та міжгалузевих освітніх та освітньо-наукових програм: виклики, можливості та варіанти впровадження»: Зб. матер. міжнар. конф. (Одеса, 25-26 черв. 2020 р.). Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 2020. 92 с.

4. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

5. Про затвердження Вимог до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм: наказ Міністерства освіти і науки України № 128 від 01.02.2021 р.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0454-21#Text>.

6. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 242 Туризм і рекреація для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України № 941 від 03.08.2023 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2023/04.08.2023/242-Turyzm.i.rekreatsiya-dok.filos.941-03.08.2023.pdf>.

7. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 242 Туризм для другого (магістерського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України № 209 від 21.02.2022 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2022/Standarty.Vyshchoyi.Osvity/Zatverdzeni.Standarty/02/21/242-Turyzm-mahistr-21.02.22-1.pdf>.

8. Шкура І. Зарубіжний досвід упровадження міждисциплінарних освітніх програм та можливості його застосування в Україні. Педагогічні науки. Бердянськ: БДПУ. 2020. Вип. 2. С. 114-123.